

Stay home, stay safe?

De gevolgen van COVID-19-maatregelen op huiselijk geweld in Nederland

Anne Coomans, Sjoukje van Deuren, Meintje van Dijk, Steve van de Weijer, Arjan Blokland, Carlijn van Baak, David Kühling, Rosanne Bombeld en Veroni Eichelsheim*

Sinds half maart 2020 is er in Nederland, als gevolg van de wereldwijde uitbraak van het COVID-19-virus, steeds in meer of mindere mate sprake (geweest) van maatregelen om de verspreiding van het virus zo veel mogelijk te beperken. De beperkte bewegingsvrijheid als gevolg van de maatregelen heeft naar alle waarschijnlijkheid zowel korte- als langetermijnconsequenties voor individuen en de maatschappij. Met de beperkingen in bewegingsvrijheid nam bijvoorbeeld de sociale isolatie voor vrijwel iedereen toe. Daarnaast is het mogelijk dat de maatregelen in sommige gevallen ook financiële consequenties hebben gehad en in de toekomst ook alsnog zullen hebben. Als gevolg van de sociale isolatie en toenemende financiële onzekerheid kunnen spanningen in huishoudens mogelijk hoog zijn opgelopen. Dat thuiswerken vaak gecombineerd moest worden met zorg voor en begeleiding van scholing van eventuele thuiswonende kinderen, zou in gezinnen met schoolgaande kinderen bovendien nog meer spanningen met zich mee kunnen brengen. Deze toenemende spanning zou de kans op huiselijk geweld tijdens de lockdowns, maar ook nog daarna, mogelijk vergroten.

Los van de COVID-19-pandemie vormt huiselijk geweld al een groot maatschappelijk probleem. Jaarlijks komen bij Veilig Thuis, het cen-

* A. Coomans MSc is als junioronderzoeker verbonden aan het NSCR in Amsterdam. S. van Deuren MSc is promovenda bij het NSCR in Amsterdam. M. van Dijk MSc is promovenda bij het NSCR in Amsterdam. Dr. S. van de Weijer is als onderzoeker verbonden aan het NSCR in Amsterdam. Prof. dr. A.A. Blokland is als senioronderzoeker verbonden aan het NSCR in Amsterdam. Hij is tevens hoogleraar criminologie en strafrecht aan de Universiteit Leiden. C. van Baak LL.M. is promovenda bij het NSCR in Amsterdam. D. Kühling MSc BS is stagiair bij het NSCR in Amsterdam. R. Bombeld is stagiair bij het NSCR in Amsterdam. Dr. V. Eichelsheim is als senioronderzoeker verbonden aan het NSCR in Amsterdam.

trale meld- en adviespunt voor huiselijk geweld en kindermishandeling, zo'n 130.000 meldingen van huiselijk geweld en kindermishandeling binnen. Dit staat nog los van de vele adviezen (jaarlijks meer dan 120.000) die door Veilig Thuis-medewerkers worden gegeven.¹ Huiselijk geweld kent daarnaast vermoedelijk een groot 'dark number' (Eijkern e.a. 2018; Kuppens e.a. 2007; Ten Boom e.a. 2019; Van der Heijden e.a. 2019). Wanneer sociale isolatie en financiële onzekerheid toenemen, zoals in de COVID-19-crisis voor velen het geval was en nog is, zou dat de kans op huiselijk geweld mogelijk vergroten. Een veranderde meldingsbereidheid of -gelegenheid zou bovendien kunnen zorgen dat een stijging in officiële statistieken enige tijd uitblijft. Hoewel diverse experts in nationale en internationale media ten tijde van de eerste lockdown in Nederland vrijwel direct leken te concluderen dat er sprake moest zijn van een toename van huiselijk geweld en kindermishandeling, ontbrak het tot dat moment aan systematisch onderzoek. Het Nederlands Studiecentrum Criminaliteit en Rechtshandhaving (NSCR) is vervolgens – met financiële steun van ZonMw – dit onderzoek gestart. Daarin worden de omvang, aard en ernst van huiselijk geweld voor coronatijd met die van huiselijk geweld in coronatijd vergeleken en wordt bovendien gezocht naar mogelijke verklaringen voor een toename of het uitblijven daarvan.

Een literatuuroverzicht

De beschikbare literatuur over huiselijk geweld gaat voornamelijk in op de risico- en beschermende factoren die gerelateerd kunnen worden aan de kans op slachtofferschap van en blootstelling aan huiselijk geweld. Wanneer het gaat over een toe- of afname van huiselijk geweld in crisistijd, kunnen we terugvallen op een relatief klein aantal studies die zich hebben gericht op huiselijk geweld tijdens of na nationale (natuur)rampen, zoals bijvoorbeeld de aardbeving in Japan (2011), of de orkaan Katrina in de Verenigde Staten (2005). Deze literatuur gebruiken we om een overzicht te geven van potentiële mechanismen tussen nationale crises, met bijbehorende sociale isolatie en stress, en huiselijk geweld.

1 Zie www.cbs.nl/nl-nl/cijfers/detail/84851NED.

Huiselijk geweld in crisistijd

In 2008 doen Jenkins en Phillips (2008) onderzoek naar een mogelijke toename van huiselijk geweld na orkaan Katrina in de Verenigde Staten. Zij constateren op basis van interviews met slachtoffers in combinatie met de instroom in zogenoemde 'shelters' dat vooral (ex-)partnergeweld lijkt te zijn toegenomen. Dat wordt overigens soms pas zichtbaar enige tijd *na* de voltrekking van een ramp. Van recentere datum zijn ook twee systematische reviews rondom dit onderwerp. Bell en Folkerth (2016) geven een overzicht van studies naar de impact van natuurrampen op de mentale gezondheid van vrouwen in vergelijking met mannen. Een (klein) aantal van de geïncludeerde studies onderzoekt specifiek de impact op (ex-)partnergeweld. Bell en Folkerth (2016) beschrijven dat de resultaten van deze studies niet eenduidig zijn; waar sommige studies een toename van meldingen van partnergeweld rapporteren, zien andere geen verschil of zelfs een afname. Sommige vrouwen lijken meer risico op slachtofferschap van geweld te lopen na het meemaken van een natuurramp dan andere; risicoverhogende factoren zijn het wegvallen of niet hebben van een sociaal netwerk, armoede, of het behoren tot een minderheidsgroep. Beschermende factoren lijken te zijn het wonen of leven in een omgeving waar gemeenschapszin en sociale controle zijn (meer in rurale dan in stedelijke gebieden), en het hebben of weer verkrijgen van werk. Recent onderzoek van Rao (2020) is hier overigens mee in lijn. Rao maakt daarbij gebruik van het *vulnerability*-model en vindt aanwijzingen dat demografische kenmerken (jongere leeftijd van vrouwen), socio-economische factoren en risicovol gedrag (bijv. middelen-gebruik) gezamenlijk nog verder lijken bij te dragen aan het risico op slachtofferschap van partnergeweld. Het uitblijven van een stijging van huiselijk geweld na rampen kan, zo stelt Rao (2020), tevens worden verklaard uit het feit dat het met sommige gezinnen, individuen of stellen substantieel beter gaat tijdens of na een ramp, waar het met andere mogelijk (veel) slechter gaat (Bell & Folkerth 2016; Jenkins & Phillips 2008). Een tweede reviewstudie van Cerna-Turoff en collega's (2019) is specifiek gericht op de impact van natuurgeweld op kindermishandeling. Slechts acht studies uit deze review bevatten kwantitatieve gegevens die konden worden gebruikt in een meta-analyse. Deze review vindt overigens geen hard bewijs voor een toename

van kindermishandeling na het meemaken van rampen: sommige studies rapporteren een toename, andere een afname.

Ook in deze studies wordt aangenomen dat het meemaken van een nationale ramp stress in huishoudens doet toenemen, en dat het wegvallen van sociale steun of sociale contacten een belangrijke factor is in het verklaren bij wie dit wel, en bij wie dit niet leidt tot escalaties in de vorm van huiselijk geweld, zoals verondersteld in het *social support deterioration model* (Kaniasty & Norris 1993).

Huiselijk geweld tijdens de COVID-19-crisis

Inmiddels is er een aantal studies verschenen naar de eerste zichtbare effecten op (de meldingen van) huiselijk geweld van de maatregelen die wereldwijd in verschillende mate zijn genomen om de verspreiding van het COVID-19-virus tegen te gaan. De eerste systematische review en meta-analyse op dit gebied (Piquero e.a. 2021) beschrijft voornamelijk de wisselende kwaliteit van studies. Van de 132 initieel geselecteerde artikelen, maakten slechts 18 studies gebruik van empirische data die konden worden gebruikt in een meta-analyse. Bijna al de geïncludeerde studies waren gebaseerd op officiële data, meestal afkomstig van de politie. In sommige gevallen werd alleen (ex-)partnergeweld meegenomen, soms ook andere vormen van huiselijk geweld als uitkomstmaat. Het overgrote deel van de studies was afkomstig uit de Verenigde Staten, maar ook uit Europese en Aziatische landen zijn studies gepubliceerd. Uit de studies werden in totaal 37 *effect sizes* van COVID-19-maatregelen op huiselijk geweld (pre- en post-*event design*) gedestilleerd, en in 29 gevallen wezen de *effect sizes* op een significante toename van huiselijk geweld. Sommige groepen (bijv. migranten, lage inkomensgroepen) lijken onevenredig hard getroffen – niet alleen door de COVID-19-crisis zelf, maar ook door de mogelijke consequenties: blootstelling aan huiselijk geweld. Ook in dit onderzoek leeft het idee dat toenemende spanningen thuis gerelateerd zijn aan een toename van huiselijk-geweldmeldingen, in lijn met het *social support deterioration model* (Kaniasty & Norris 1993). Auteurs geven wel aan dat veel onderzoek (ook naar langeretermijnconsequenties) nog niet is gepubliceerd, en dat hun steekproef van studies mogelijk nog een vertekenend beeld zou kunnen geven.

De huidige studies naar huiselijk geweld tijdens de coronacrisis lijken een traditionele focus te hebben op slachtofferschap onder vrouwen en kinderen. De tot nu toe verschenen studies lijken bovendien vooral gericht op geregistreerd huiselijk geweld, en uitsluitend op mogelijk veranderende trends in het aantal meldingen, al dan niet ten opzichte van de periode voor de pandemie. De Vlaamse cohortstudie onder slachtoffers van Vandeviver en collega's (2020), net als het onderzoek van het Nederlandse Verwey-Jonker Instituut² onder reeds bekende slachtoffers van huiselijk geweld, heeft wel rekening gehouden met de periode voor de eerste lockdown. De voorlopige resultaten van beide onderzoeken doen vermoeden dat deze groepen met reeds bekende slachtoffers mogelijk voor een aanzienlijk deel ook slachtoffer worden van huiselijk geweld in de eerste lockdown. Het nadeel van dit onderzoek is echter, dat *nieuwe* kwetsbare huishoudens, gezinnen of individuen als gevolg van de COVID-19-crisis onzichtbaar blijven. Het is immers op grond van theorie en eerder onderzoek mogelijk dat er als gevolg van de maatregelen tijdens de COVID-19-pandemie nieuwe slachtoffergroepen te identificeren zijn.

Huidig onderzoek

Het doel van het huidige onderzoeksproject is op een *zo systematisch mogelijke wijze* eventuele veranderingen in het aantal meldingen (omvang), de aard én de ernst van de huiselijk-geweldmeldingen te meten. Dit wordt gedaan door alle meldingen in coronatijd op weekniveau te vergelijken met de situatie voor corona, namelijk in 2019. Daarbij willen we rekening houden met de zwaarte van de geldende maatregelen in de betreffende periode, maar ook met de inzet van bepaalde campagnes of preventieve maatregelen of veranderingen in het werkveld. De vragen die in het onderzoeksproject als geheel centraal staan, zijn als volgt geformuleerd:

1. Is er een verandering in de omvang, aard en ernst van meldingen van huiselijk geweld waarneembaar als gevolg van de verschillende COVID-19-maatregelen?
2. Is er een verandering in de kenmerken van melders, daders en slachtoffers van huiselijk geweld?

² Zie www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0145213420304555.

3. Is er een effect op het gemelde huiselijk geweld, of de melders hiervan, van de door de overheid ingevoerde campagnes en maatregelen gericht op het signaleren en melden van huiselijk geweld?
4. Wat levert de COVID-19-crisis op voor nieuwe (duurzame) vormen van hulpverlening aan slachtoffers van huiselijk geweld?

In dit artikel bespreken we de eerste resultaten, en richten we ons met name op de eerste twee vragen. We verwachtten bij de start van dit onderzoek dat er mogelijk een (vertraagde) stijging van officiële meldingen van huiselijk geweld, evenals een verschuiving in het type melder en een verschuiving in de kenmerken van slachtoffers plaatsvinden.

Methode van onderzoek

Plan van aanpak en databronnen

In de eerste fase van het onderzoeksproject worden momenteel nog altijd *kwantitatieve gegevens* verzameld met betrekking tot alle *meldingen* van en *adviesvragen* over huiselijk geweld zoals die binnenkomen bij alle 26 Veilig Thuis (VT)-regio's.³ Daarbij verzamelen we gegevens vanaf 1 januari 2019, toen alle VT-regio's op een uniforme wijze huiselijk-geweldmeldingen zijn gaan bijhouden. Dit betekent dat we een aanzienlijke *pre event* (i.e. voor COVID-19)-meting hebben. Wanneer bij Veilig Thuis een melding van huiselijk geweld wordt gedaan, wordt deze melding geregistreerd in het bedrijfsprocessensysteem van de betreffende regio. Hierbij worden gegevens omtrent de aard van het geweld, de bij dit geweld betrokken personen en de melder van het huiselijk geweld geregistreerd.⁴ Soms wordt niet meteen een melding gedaan, maar wordt een (eerste) contact geregistreerd als *advies*. Deze adviezen bevatten veelal een korte beschrijving van het voorval, en bevatten tevens enkele gegevens over de adviesvrager. Een

3 Zie https://vng.nl/sites/default/files/publicaties/2019/veiligthuis-interactief-protocol_v3.pdf.

4 Deze gegevens worden overigens ook elk halfjaar doorgegeven aan het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS). Dit gebeurt echter in vrij geaggregeerde vorm, waarbij het lastig wordt nog in detail onderscheid te maken naar de verschillende typen melders en/of verschillende vormen van betrokkenheid bij de melding, of de precieze datum van de melding. In het huidige onderzoek wordt gebruik gemaakt van de niet-geaggregeerde gegevens, juist om dit onderscheid wel te kunnen maken.

advies kan later eventueel alsnog resulteren in een officiële melding bij Veilig Thuis. In het huidige artikel wordt enkel inzicht geboden in de huiselijk-geweldmeldingen. De adviezen worden in een later stadium verwerkt. In het kader van dit onderzoeksproject is in samenwerking met het Landelijk Netwerk Veilig Thuis (LNVT) een manier ontwikkeld om uit alle verschillende VT-bedrijfsprocessystemen dezelfde informatie te halen.

Design en data-analyse

Voor het kwantitatieve deel van het onderzoeksproject maken we gebruik van een quasi-experimenteel onderzoeksdesign waarbij het effect van de COVID-19-maatregelen op huiselijk geweld wordt onderzocht. Door de wekelijkse ontwikkeling van (meldingen van) huiselijk geweld in 2020 en 2021 te vergelijken met de wekelijkse ontwikkeling in 2019 kan worden nagegaan wat de impact is geweest van het op- en afschalen van de verschillende, sinds maart 2020, getroffen maatregelen in het kader van de intelligente lockdown, de inzet van landelijke en regionale overheids campagnes en overige interventies gedurende de COVID-19-crisis. Het wekelijkse aantal huiselijk-geweldmeldingen in 2019 geldt daarbij als benchmark, waartegen de weekcijfers uit 2020 en 2021 worden afgezet.

Voor de eerste analyse van deze gegevens wordt gebruik gemaakt van een *interrupted time series*-analyse *with reversal* (via het Sarimax-model⁵). Met behulp van deze methode kan worden onderzocht in hoeverre de geobserveerde trend van gerapporteerde meldingen in 2019 afwijkt van de geobserveerde trends in 2020, en later ook in 2021. Daarbij houden we tevens rekening met week- en weekenddagen, vrije dagen, en nationale feestdagen, omdat we kunnen zien dat de meldingen op dat soort dagen altijd lager zijn en worden gecompenseerd op de dag of dagen erna. Op het moment van schrijven (juni 2021) hebben we van zeventien VT-regio's complete data ontvangen. Vanwege verschillende oplevermomenten van de *queries* door de dataregistratiesystemen en verschillende aanlevermomenten van de data door VT-regio's verschilt de ontvangstdatum van de laatste melding van elkaar. Vooralsnog zijn van de zeventien regio's in ieder geval data verzameld van 1 januari 2019 tot 13 december 2020. Daarom beperken we onze

5 Seasonal AutoRegressive Integrated Moving Average with exogenous factors.

analyses in dit artikel ook tot deze periode.⁶ Met deze dataset zijn ook de eerste trendanalyses uitgevoerd. De trendanalyses voorspellen op basis van de geregistreerde data van voor de getroffen COVID-19-maatregelen (periode 1 januari 2019 tot 15 maart 2020) de te verwachten trend van de omvang van huiselijk geweld en kindermishandeling tijdens de eerste lockdown (16 maart tot 3 juni 2020). Het voorspelde patroon kan vervolgens worden vergeleken met de daadwerkelijke, geobserveerde omvang van huiselijk-geweldcasussen tijdens de eerste lockdown. Wanneer er substantiële verschillen in de trends bestaan, kan worden verondersteld dat er een verandering heeft plaatsgevonden in de omvang van huiselijk geweld, waarschijnlijk als gevolg van de getroffen COVID-19-maatregelen.

Voorlopige resultaten – een overzicht

In deze sectie wordt een overzicht geboden van de voorlopige bevindingen. Ten eerste wordt de omvang van huiselijk geweld aan de hand van de *huiselijk-geweldcasussen* besproken. Vervolgens wordt de toedracht van het geweld dat in de casussen is voorgekomen, uitgesplitst naar verschillende typen huiselijk geweld en kindermishandeling, toegelicht. Tot slot wordt de omvang van de *huiselijk-geweldmeldingen* besproken en wordt gekeken naar wie deze meldingen bij Veilig Thuis hebben gedaan.

Huiselijk-geweldcasussen

Het is mogelijk dat meerdere personen, bijvoorbeeld een politieagent en een buurtbewoner, een melding maken over eenzelfde situatie (lees: casus) van huiselijk geweld. Daarom wordt onderscheid gemaakt tussen casussen⁷ en meldingen. In figuur 1 wordt het aantal casussen

6 Voor de beschrijvende analyses is een Chi-square-toets uitgevoerd om te onderzoeken of er significante verschillen bestaan in de omvang en de aard van huiselijk geweld en het type melder van huiselijk geweld tussen 2019 en 2020, uitgesplitst naar de verschillende COVID-19-fases. Bovendien is aan de hand van Bonferroni-post-hoc tests (*residuals*) getoetst welke groepen significant van elkaar verschillen tussen 2019 en 2020. Indien er in de bevindingen wordt gesproken van toe- of afnames mag er worden aangenomen dat de verschillen significant zijn.

7 Voor de casussen geldt dat de unieke casussen in de analyses zijn geselecteerd, dat wil zeggen dat enkel de eerste keer dat een casus is gemeld, is meegenomen in de omvang van huiselijk-geweldcasussen.

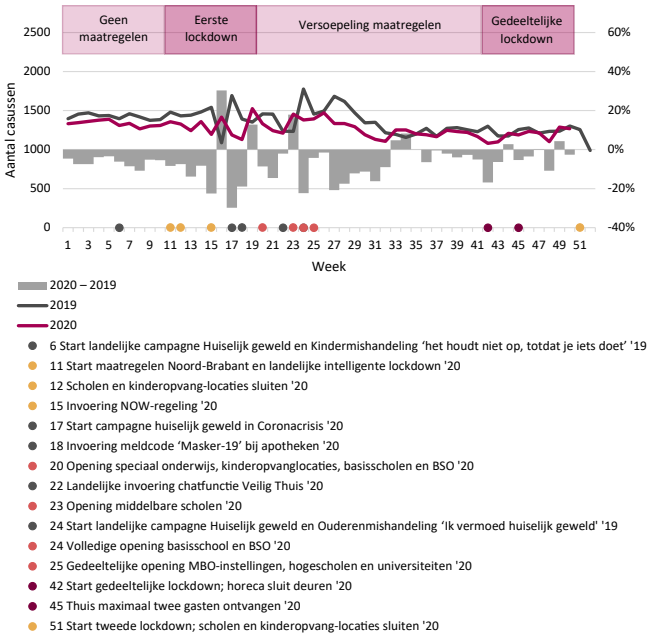
per week in 2019 en 2020 (respectievelijk de roze en zwarte lijn) van zeventien VT-regio's, alsmede de percentuele toe- of afname van het wekelijkse aantal casussen in 2020 ten opzichte van diezelfde weken in 2019 (de grijze balken), weergegeven.⁸ In de figuur wordt onderscheid gemaakt naar vier periodes in 2020, die de verschillende periodes van COVID-19-maatregelen illustreren: geen maatregelen, eerste lockdown (i.e. intelligente lockdown), versoepeling maatregelen en gedeeltelijke lockdown. Door deze periodes in 2020 te vergelijken met diezelfde weken in 2019 wordt inzichtelijk gemaakt of er een verandering waarneembaar is in de omvang van huiselijk geweld. Ook is in de figuur door middel van bolletjes een tijdlijn⁹ weergegeven die relevante veranderingen in het werkveld van Veilig Thuis en de getroffen COVID-19-maatregelen aangeven. Uit de figuur blijkt dat het aantal casussen van week tot week fluctueert. Over het algemeen is het aantal casussen in 2020, ook al voorafgaand aan de eerste lockdown, afgenomen ten opzichte van 2019.

Aanvullend is een eerste trendanalyse gedaan voor de huiselijk-geweldcasussen in 2019 en 2020. Op basis van de huiselijk-geweldregistraties voor de eerste getroffen COVID-19-maatregelen (2019 en eerste deel 2020) is een trend van de omvang van huiselijk-geweldcasussen tijdens de eerste lockdown voorspeld. De eerste bevindingen laten zien dat de daadwerkelijke, geobserveerde trend de voorspelde trend volgt. Dit suggereert dus dat er geen substantiële afwijkingen of veranderingen hebben plaatsgevonden in de omvang van gemelde huiselijk-geweldcasussen tijdens de eerste lockdown. Met andere woorden: een toename in officiële huiselijk-geweldcasussen is op grond van deze gegevens (nog) niet zichtbaar.

8 Voor 2020 zijn alle casussen en meldingen t/m week 50 verwerkt.

9 De grijze bolletjes representeren veranderingen in het werkveld, de gele bolletjes betreffen de getroffen maatregelen in de twee lockdowns, de roze bolletjes hebben betrekking op de afschaling van de maatregelen, en de paarse bolletjes representeren de getroffen maatregelen in de gedeeltelijke lockdown.

Figuur 1 Absolute aantal casussen (lijndiagram) en percentuele toe- of afname (staafdiagram) van het aantal casussen per week 2019–2020 op basis van gegevens van 17 VT-regio's

Noot: in 2019 werden er 70.360 casussen geregistreerd. In 2020 werden er, t/m week 50, 63.549 casussen geregistreerd.

Vermoedelijke aard huiselijk geweld en kindermishandeling

Veilig Thuis-organisaties registreren welke typen huiselijk geweld of kindermishandeling¹⁰ zich vermoedelijk in een casus hebben voorgedaan. De eerste preliminaire bevindingen (zie tabel 1) suggereren dat

¹⁰ Kindermishandeling, (ex-)partnergeweld, geweld tegen ouders (onder 65 jaar) door hun kinderen (tot 23 jaar), ouderenmishandeling (boven 65 jaar), huiselijk geweld overig (bijvoorbeeld geweld tussen broer en zus) of andere problematiek (wordt aangevinkt als geen van de andere vormen van toepassing is). Wanneer (ex-)partnergeweld en kindermishandeling samen in een casus voorkwamen, werd dit ook als een categorie beschouwd. Huiselijk geweld overig en andere problematiek zijn in de analyses samengevoegd onder 'Andere problematiek'.

het relatieve aandeel casussen waarin vermoedelijk partnergeweld in combinatie met kindermishandeling is voorgekomen over het algemeen in alle periodes in 2020, dus ook al voorafgaand aan de eerste lockdown, lijkt te zijn toegenomen ten opzichte van 2019. Dit ging ten koste van de categorie andere problematiek, zoals geweld tussen broer en zus of tussen familieleden buiten een gezin, die over alle periodes van 2020 lijkt af te nemen. Tijdens de eerste lockdown bleek het aandeel casussen waarin enkel kindermishandeling plaatsvond echter niet significant te verschillen ten opzichte van exact dezelfde periode in 2019. Het aandeel casussen waarin enkel partnergeweld voorkwam, nam tijdens de eerste lockdown toe. In de eerste lockdown werd eveneens een lichte toename gevonden in het aandeel casussen waarin vermoedelijk geweld tegen ouders en ouderengeweld heeft plaatsgevonden.¹¹ Ook nam geweld tegen ouders licht toe in de periode waarin de maatregelen werden versoepeld. Zowel voor als na de eerste lockdown werden weinig noemenswaardige verschillen gevonden voor ouderengeweld tussen 2020 en 2019.

11 Aangezien het type huiselijk geweld in 2019 (10,2% missing) en 2020 (8,3% missing) niet in alle gevallen was geregistreerd (in één regio ontbrak informatie over type huiselijk geweld als gevolg van een foutje in de *query*), kunnen er op basis van deze veranderingen in het relatieve aandeel van bepaalde soorten huiselijk geweld geen uitspraken gedaan worden over absolute toe- of afnames van casussen van de verschillende typen huiselijk geweld.

Tabel 1 Vermoedelijke aard van huiselijk geweld en kindermishandeling in percentages uit 2019 en 2020, per periode

	Periode 1		Periode 2		Periode 3		Periode 4					
	2019 (%)	Sig	2020 (%)	2019 (%)	Sig	2020 (%)	2019 (%)	Sig	2020 (%)	2019 (%)	Sig	2020 (%)
(Ex-)partnerge- weld en kinder- mishandeling	9,1	*	12,6	10,0	*	14,0	11,4	*	14,3	11,5	*	14,8
Kindermishande- ling	30,5	*	32,5	32,6		33,7	32,7	*	35,9	33,0	*	36,1
(Ex-)partnerge- weld	19,4		20,3	18,1	*	19,5	19,1		19,3	19,1	*	17,2
Geweld tegen ouders	3,2		3,0	3,0	*	3,6	2,9	*	3,2	2,9		3,0
Ouderengeweld	2,0		1,9	1,6	*	2,0	2,0		2,1	1,9		1,8
Andere problema- tiek	35,9	*	29,7	34,6	*	27,2	31,8	*	25,3	31,5	*	27,2
Totaal	100		100	100		100	100		100	100		100

* geeft weer of de typen huiselijk geweld en kindermishandeling significant van elkaar verschillen tussen 2019 en 2020.

Huiselijk-geweldmeldingen

Omdat er meerdere personen een melding kunnen maken rondom één en dezelfde casus zijn er meer huiselijk-geweldmeldingen dan casussen geregistreerd. Voorafgaand aan de eerste lockdown werden er ten opzichte van 2019 meer meldingen gedaan. Met ingang van 1 januari 2019 werd een nieuwe Meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling geïntroduceerd, waardoor het voor professionals in bepaalde sectoren als ‘de professionele norm’ wordt beschouwd om bij (vermoedens van) huiselijk geweld een melding te doen bij Veilig Thuis. Als gevolg hiervan zijn de professionele meldingen geleidelijk toegenomen, wat de toename van de huiselijk-geweldmeldingen in deze periode kan verklaren. Hoewel het aantal casussen in de volgende periodes (eerste lockdown, versoepeling maatregelen, gedeeltelijke lockdown) over het algemeen is afgenomen, bleef het aantal meldingen ongeveer gelijk aan de meldingen in dezelfde weken in 2019. Mogelijk hebben meerdere personen in deze periodes een melding van eenzelfde situatie van huiselijk geweld gedaan.

Wie doen de meldingen?

Professionals¹² (beroepsmatige melders) en burgers¹³ (niet-beroepsmatige melders) kunnen terecht bij Veilig Thuis in het geval van (vermoedens van) een huiselijk-geweldsituatie. Vooral tijdens en vlak na de eerste lockdown heeft er een lichte verschuiving plaatsgevonden van beroepsmatige naar niet-beroepsmatige melders. Mogelijk is dit het gevolg van de getroffen COVID-19-maatregelen, zoals thuiswerken en thuisblijven, waardoor burgers vaker huiselijk geweld konden opmerken en ook bereid waren dit te melden bij Veilig Thuis-organisaties. Vooral het aandeel meldingen gedaan door buurtbewoners nam zowel tijdens als na de eerste lockdown toe in vergelijking met dezelfde periodes in 2019. Daarentegen nam het aandeel meldingen gedaan door jeugdige directbetrokkenen,¹⁴ familieleden en personen in het sociale netwerk af. Alhoewel het aandeel beroepsmatige meldingen tijdens en na de eerste lockdown afnam, blijven professionals (voornamelijk de politie) nog steeds de belangrijkste melders van huiselijk geweld. Eveneens namen meldingen gedaan door professionals in het onderwijs en de kinderopvang tijdens de eerste lockdown af, mogelijk als gevolg van de sluiting van beide.

Conclusie en discussie

In dit artikel is een overzicht gegeven van het lopende onderzoeksproject ‘Stay home, stay safe?’ en zijn de eerste voorlopige bevindingen op basis van data uit 17 van de 26 Veilig Thuis-regio’s besproken. Op basis van deze eerste analyses lijkt een voorzichtige conclusie te zijn dat er in de *geregisteerde* omvang van huiselijk geweld en kindermishandeling, gelet op het aantal casussen in 2020 ten opzichte van 2019, sprake lijkt te zijn van een gelijkblijvende trend. De getroffen maatregelen om de pandemie tegen te gaan, lijken daarnaast niet te hebben geleid tot substantiële veranderingen in de *geregisteerde* omvang

12 Ministerie van Justitie en Veiligheid, medische en paramedische beroepsgroepen, psychologen, pedagogen, psychotherapeuten en sociaal werkers, het onderwijs en de kinderopvang.

13 Jeugdige/volwassen directbetrokkenen, familieleden, personen behorend tot het sociale netwerk, buurtbewoners en vrijwilligers.

14 Slachtoffers, plegers, getuigen of andere betrokkenen in het gezin/huishouden.

van huiselijk geweld en kindermishandeling tijdens en na de *eerste lockdown*.

De belangrijkste voorlopige bevindingen

Wel heeft er een subtiele, maar significante verandering plaatsgevonden in wie de meldingen bij Veilig Thuis doen: vanaf de eerste lockdown zijn burgers, voornamelijk buurtbewoners, belangrijke melders van huiselijk geweld geworden. Een kleine, maar significante toename in geweld tegen ouders doet vermoeden dat er mogelijk ook verschuivingen plaatsvinden in (risico op) slachtofferschap, wellicht samenhangend met het ‘met zijn allen thuis zijn’ na sluiting van kinderopvang en (speciaal) onderwijs. De lichte stijging in het relatieve aandeel van partnergeweld en kindersmishandeling willen we binnenkort nagaan in de volledige nationale dataset, waarbij we willen bekijken of die toename ook in de *tweede lockdown* zichtbaar wordt. In het licht van de getroffen thuisblijf-maatregelen zijn deze bevindingen niet onlogisch. Omdat partnergeweld, kindermishandeling en geweld tegen ouders (meestal) voorkomen in hetzelfde gezin, is het ten tijde van een lockdown aannemelijk dat juist dergelijk geweld toeneemt. De andere vormen van huiselijk geweld zijn daarentegen vaker gericht tegen personen buiten het gezin of huishouden, waardoor het aannemelijk is dat deze vormen van geregistreerd huiselijk geweld tijdens de lockdown minder vaak voorkomen.

Blijft de verwachte toename uit?

Hoewel momenteel nog geen stijging in de officiële huiselijk-geweld-registraties zichtbaar is, is het mogelijk dat deze stijging pas enige tijd na het verdwijnen van de COVID-19-maatregelen (en eventueel het COVID-19-virus zelf) in de registraties zichtbaar wordt. Mogelijke verklaringen hiervoor zouden kunnen zijn dat de financiële consequenties met enige vertraging voelbaar worden, of de registraties pas zullen toenemen wanneer de hulpverlening weer volledig op gang komt (bijv. huisbezoeken). Het uitblijven van de verwachte toename zou echter ook het gevolg kunnen zijn van de mogelijkheid dat het met sommige gezinnen of partners tijdens de COVID-19-crisis slechter gaat (bijv. reeds kwetsbare gezinnen) en met andere gezinnen juist beter gaat. Immers, voor sommige mensen kan de lockdown juist tot minder

stress hebben geleid, omdat veel (sociale) verplichtingen wegvallen, men meer tot rust kan komen en meer tijd heeft voor de eigen familie. Dit is overigens in lijn met eerder onderzoek naar huiselijk geweld na rampen (Bell & Folkerth 2016; Jenkins & Phillips 2008). Bovendien laten studies zien dat middelengebruik (alcohol, drugs) een risicofactor is voor het plegen van huiselijk geweld. De sluiting van de horeca en het verbod op samenkomsten van grote groepen, bijvoorbeeld tijdens festivals en evenementen, kunnen mogelijk een verklaring bieden voor het uitblijven van een stijgende trend van huiselijk geweld gedurende de eerste lockdown.

Het topje van de ijsberg

Niettemin moet er rekening mee worden gehouden dat het uitblijven van een toename van huiselijk geweld niet betekent dat huiselijk geweld daadwerkelijk minder is voorgekomen. Het is denkbaar dat een nog groter deel van de slachtoffers van huiselijk geweld niet in de officiële registraties zichtbaar wordt als gevolg van de getroffen maatregelen. Jeugdige directbetrokkenen, maar ook familieleden en personen behorend tot het sociale netwerk hebben vooral tijdens de eerste lockdown minder meldingen gedaan bij Veilig Thuis. Mogelijk hebben de maatregelen ertoe geleid dat de drempel voor jeugdige betrokkenen om een melding te maken nog groter is geworden, en bovendien hebben de maatregelen de sociale contacten tussen betrokkenen, familieleden, vrienden of kennissen mogelijk beperkt. Toch lijkt er onder burgers, specifiek buurtbewoners, meer aandacht te bestaan voor huiselijk geweld en kindermishandeling. De toenevende aantallen meldingen rondom één en dezelfde casus, in combinatie met een toename in het aandeel meldingen door andere burgers, doen vermoeden dat het thuisblijven en het thuiswerken tijdens de eerste lockdown ervoor hebben gezorgd dat men alerter en bewuster is op signalen van huiselijk geweld, en bovendien meer bereid is deze signalen daadwerkelijk te gaan melden. De landelijke campagne 'Huiselijk geweld in Coronatijd',¹⁵ die er specifiek op was gericht om omstanders aan te sporen een melding te maken bij vermoedens van huiselijk geweld, heeft hier mogelijk aan bijgedragen. Aan de andere kant zouden de veranderde omstandigheden ook een negatief effect

15 Zie www.rijksoverheid.nl/actueel/nieuws/2020/04/25/start-landelijke-campagne-tegen-huiselijk-geweld-in-coronacrisis.

kunnen hebben gehad op de meldingsbereidheid of de meldingsgelegenheid van professionals, maar ook van niet-professionals (burgers). Huiselijk geweld kent vermoedelijk een groot *dark number*, en het is het voornemen van dit onderzoeksteam in de nabije toekomst met de beschikbare gegevens onderzoek te doen naar de mogelijk veranderde verhouding tussen het zogenoemde topje (i.e. de geregistreerde meldingen) en de ijsberg (i.e. het *dark number*) in coronatijd.

Vervolgonderzoek

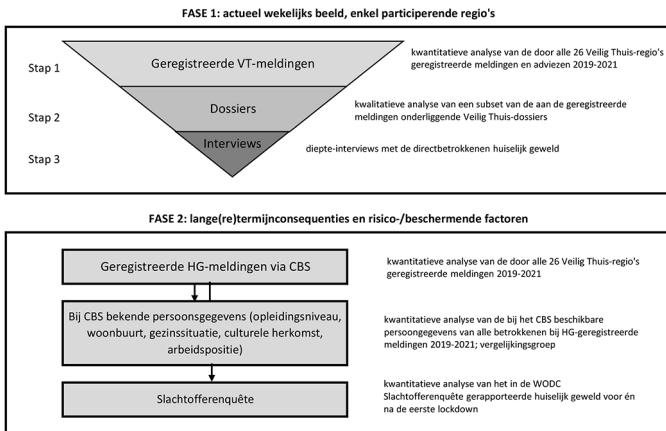
Omdat de bevindingen vooralsnog gebaseerd zijn op de huiselijk-geweldregistraties uit zeventien regio's, en vooralsnog slechts reiken tot en met het einde van 2020, dienen de bevindingen uit dit artikel nog met enige voorzichtigheid te worden geïnterpreteerd. Om te streven naar landelijke, uniforme data over een langere periode worden momenteel de data verzameld van de negen regio's die nog niet in dit artikel zijn geïncludeerd. Ook worden nieuwe data van de regio's die reeds data hebben aangeleverd opnieuw opgevraagd. Op korte termijn is het dus mogelijk om ook de mogelijke impact van de tweede lockdown op huiselijk geweld te onderzoeken.

Om een beter beeld te krijgen van de aard, de ernst en de context van huiselijk geweld worden in dit onderzoeksproject ook in enkele regio's de onderliggende dossiers van een subset van de geregistreerde meldingen en adviezen geanalyseerd. Bovendien is de verwachting dat de dossiers informatie over de toedracht van het geweld bevatten, waarmee mogelijk ook specifiek *COVID-19-gerelateerde* escalaties kunnen worden geïdentificeerd. Sinds de aanvang van de COVID-19-crisis is er, vanwege zorgen over een toename van huiselijk geweld, namelijk ook een chatfunctie ingericht bij Veilig Thuis. Deze chats worden bij Veilig Thuis-organisaties geregistreerd als adviezen, die dus ook in het dossieronderzoek zullen worden geanalyseerd. Daarnaast zal in de nabije toekomst via betrokken maatschappelijke partners (bijvoorbeeld de Blijf Groep in Noord-Holland) contact worden gezocht met eventuele slachtoffers en overige betrokkenen die, al dan niet tijdens de COVID-19-crisis, slachtoffer zijn geworden van huiselijk geweld. Deze verdiepingsslag is bedoeld om nog beter inzicht te genereren in de aanleiding en omstandigheden die hebben geleid tot het huiselijk geweld, de eventuele impact van de COVID-19-crisis hierop en op de

manier waarop betrokkenen de inzet van (noodgedwongen digitale vormen van) hulpverlening hebben ervaren en gewaardeerd. Op langere termijn, in de tweede fase van het onderzoeksproject (zie ook figuur 2), wordt gebruik gemaakt van gegevens met betrekking tot (meldingen van) huiselijk geweld zoals die door de politie aan het CBS worden aangeleverd. Beschikbaarheid van deze gegevens binnen de CBS-omgeving maakt het mogelijk om gegevens over de bij dit huiselijk geweld betrokken personen te koppelen aan andere databestanden die het CBS bijhoudt. Hierbij valt bijvoorbeeld te denken aan gegevens over de sociaaleconomische achtergrond, de culturele herkomst, de arbeidssituatie en het eventuele zorgverleden van de betrokkenen. Op basis van deze gegevens kunnen, naast eventuele veranderingen in het aantal, de aard en de ernst van het huiselijk geweld, ook eventuele veranderingen in de achtergrond en situatie van de betrokkenen bij het huiselijk geweld in kaart worden gebracht.

Figuur 2 Plan van aanpak – schematisch overzicht

Een tweede databron die in het voorjaar van 2021 binnen de CBS-omgeving beschikbaar wordt, is de landelijke slachtofferenquête specifiek gericht op huiselijk en seksueel geweld, zoals geïnitieerd door het WODC.¹⁶ Deze slachtofferenquête verschaft informatie over het

¹⁶ Zie www.wodc.nl/onderzoeksdatabase/3081c-monitor-huiselijk-geweld-en-seksueel-geweld.aspx.

jaarlijks aantal slachtoffers van huiselijk geweld. Deze gegevens kunnen derhalve ook inzicht verschaffen over gevallen van huiselijk geweld die niet tot een melding bij Veilig Thuis hebben geleid. Hoewel deze specifieke enquête pas recentelijk is gestart, vond het eerste deel van de meting net voor de eerste lockdown plaats, en een tweede deel van de meer dan 25.000 respondenten is na de eerste lockdown benaderd. Bovendien kan een vergelijking worden gemaakt met de voorloper van deze meting. Naast mogelijke verschuivingen in de omvang en aard van het huiselijk geweld, kan op basis van deze zelfrapportagegegevens ook een inschatting worden gemaakt van mogelijke verschuivingen in het aandeel huiselijk geweld dat ongeregistreerd blijft (*dark figure*). Tot slot worden er voor alle Veilig Thuis-organisaties regionale rapportages opgeleverd met een descriptieve analyse van de regionale trends in meldingen, melders en aard van de melding. Deze rapportages worden steeds geüpdatet en worden beschikbaar gesteld op de projectwebsite.¹⁷

Literatuur

Bell & Folkerth 2016

S.A. Bell & L.A. Folkerth, 'Women's mental health and intimate partner violence following natural disaster: A scoping review', *Prehospital and Disaster Medicine* (31) 2016, afl. 6, p. 648-657, doi: 10.1017/S1049023x16000911.

Ten Boom e.a. 2019

A. ten Boom, K. Wittebrood, L.R. Alink, M. Cruyff e.a., *De prevalentie van huiselijk geweld en kindermishandeling in Nederland*, Den Haag: WODC 2019.

Cerna-Turoff e.a. 2019

I. Cerna-Turoff, H.T. Fischer, S. Mayhewid & K. Devries, 'Violence against children and natural disasters: A systematic review and meta-analysis of quantitative evidence', *PLOS ONE* (14) 2019, afl. 5, doi: ARTN e021771910.1371/journal.pone.0217719.

Eijkern e.a. 2018

L. van Eijkern, R. Downes & R. Veenstra, *Slachtofferschap van huiselijk geweld*, Den Haag: WODC 2018.

¹⁷ Zie <https://nscr.nl/stay-home-stay-safe/>.

Van der Heijden e.a. 2019

P.G. van der Heijden, M.J. Cruyff, G.H. van Gils & J. Snippe, *Prevalentieschatting huiselijk geweld en kindermishandeling met vangst-hervangstmethoden*, Universiteit Utrecht 2019.

Jenkins & Phillips 2008

P. Jenkins & B. Phillips, 'Domestic violence and hurricane Katrina', in: *Katrina and the women of New Orleans*, 2008, p. 65-69.

Kaniasty & Norris 1993

K. Kaniasty & F.H. Norris, 'A test of the social support deterioration model in the context of natural disaster', *Journal of Personality and Social Psychology* (64) 1993, afl. 3, p. 395.

Kuppens e.a. 2007

J.M. Kuppens, P.G. van der Heijden & H. Ferwerda, *Registraties huiselijk geweld bekeken. Een vooronderzoek in het kader van vangst-hervangstschattingen*, Arnhem: Advies- en onderzoeksgroep Beke 2007.

Piquero e.a. 2021

A.R. Piquero, W.G. Jennings, E. Jemison, C. Kaukinen e.a., 'Domestic violence during the COVID-19 pandemic. Evidence from a systematic review and meta-analysis', *Journal of Criminal Justice* 2021, <https://doi.org/10.1016/j.jcrimjus.2021.101806>.

Rao 2020

S. Rao, 'A natural disaster and intimate partner violence: Evidence over time', *Social Science & Medicine* 2020/247, doi: ARTN 11280410.1016/j.socscimed.2020.112804.

Vandeviver e.a. 2020

C. Vandeviver, J. Depraetere, E. Schapansky, L. De Schrijver, A. Nobels, S. De Moor & I. Keygnaert, 'Slachtofferschap van geweld tijdens de COVID-19-lockdown in België. Eerste resultaten van een lopend nationaal cohorteonderzoek', *Panopticon* (41) 2020, afl. 4, p. 417-425.